

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.6.2023.291346>

КАЦАЛАП О. В.

Київський університет імені Бориса Грінченка. Старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу факультету музичного мистецтва і хореографії (Київ, Україна).

Katsalap, Olena. Borys Grinchenko Kyiv University. Faculty of Musical Art and Choreography. Senior Lecturer at the Department of Academic and Pop Vocal (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8217-480X>

© Кацалап О. В., 2023.

ТВОРИ МИКОЛИ ЛИСЕНКА В РЕПЕРТУАРІ ЗОЇ ГАЙДАЙ

WORKS OF MYKOLA LYSENKO IN THE ZOJA GHAJDAJ'S REPERTORY

Постать українського композитора, піаніста, педагога й громадського діяча Миколи Лисенка є знаковою в історії вітчизняної культури. Зокрема, неоціненним є його внесок у розвиток вокального мистецтва. У численних обробках народних пісень, романсах на вірші відомих українських поетів, операх композитор утілює національний характер. Відкриття в Києві на початку ХХ століття Музично-драматичної школи для професійного становлення творчо обдарованої молоді на національних засадах стало апогеєм його подвижницької діяльності, яка здійснювалася в умовах бездержавності й постійних політичних утисків з боку російської імперської влади. Утворений 1918 року, за діяльності гетьмана Павла Скоропадського, на базі школи Музично-драматичний інститут імені М. В. Лисенка [Корній, 2017, с. 15, 22] продовжив традиції професійної підготовки українських митців [Доповідна записка, 1919, арк. 9]. Випускниця цього мистецького навчального закладу — майбутня оперна й камерна співачка Зоя Гайдай [Довідки про навчання,

1929, арк. 2]. Розпочавши наприкінці 1920-х років професійну виконавську кар'єру, вона виконувала вокальні твори М. Лисенка. Радянська влада на початку 1930-х років не особливо обмежувала музикантів і співаків у виборі його творів. Лише композиції «Княжна» та «Кучерява Катерина» були заборонені для виконання як такі, що не відповідали репертуарній політиці [Репертуарный указатель, 1931, с. 84, 100, 102].

Бажання Зої Гайдай виступати не лише на оперній сцені, а й із концертними програмами зросло після її перемоги в I Всесоюзному конкурсі музикантів-виконавців 1933 року. Важливим стимулом до подальших виступів на камерній сцені став успіх, який вона поступово здобувала у слухачів. Її вокально-камерний репертуар постійно збагачувався опусами західноєвропейських композиторів, які вона намагалася виконувати мовою оригіналу; партитурами російських митців, без яких неможливо уявити репертуар будь-якого радянського виконавця; українськими вокально-пісенними композиціями, зокрема й авторства М. Лисенка. Його творами співачка урізноманітнювала збірні програми і програми вітчизняної музики. Так, романси «Ой одна я, одна», «Садок вишневий коло хати», українські народні пісні «Ох, і вийду я за ворітечка», «Як поїхав мій миленький», «Ой не світи, місяченьку» та інші твори звучали зі сцен українських і російських міст [Гайдай. Щоденник, 1934–1936, арк. 3 зв.–5, 22 зв.–24, 33 зв., 41 зв.–42, 51 зв.–53, 69 зв.–70 зв.], республік Закавказзя [Гайдай. Щоденник, 1936–1938, арк. 61–62, 67–68] тощо.

Найчастіше Зоя Гайдай виконувала романс «Ой одна я, одна» М. Лисенка, особливо в 1930-х роках. Написаний на слова Тараса Шевченка, як і «Садок вишневий коло хати», це був один із ранніх романсів композитора, який увійшов до циклу «Музика до “Кобзаря” Т. Шевченка» [Сиротюк, 2014, с. 191]. Цей надзвичайно проникливий твір можна вважати одним із найкращих у доробку композитора і в українській вокальній музиці загалом, тому не дивно, що вибаглива співачка взяла його до свого репертуару й репрезентувала разом із творами західноєвропейських авторів. Після одного з київських концертів Зоя Гайдай, описуючи враження слухачів від свого

виступу, записала в щоденнику: «Публіки було, по-перше, повно, по-друге, добре слухали, а приймали просто несамотовито. У першому відділенні слабше пройшов “Двійник” [Франца Шуберта]. Сподобалась особливо “Лорелея” [Ференца Ліста], “Ой одна” [Миколи Лисенка] та “Хота” [Мануеля де Фальї]» [Гайдай. Щоденник, 1934–1936, арк. 27].

Виконавський талант Зої Гайдай цінували й критики. В одній із публікацій у тогочасній періодиці зазначено: «Стихія Зої Гайдай — лірика. В межах цієї стихії вона дає повну захоплюючого напруження лістовську “Лорелею” і сумну лисенківську — “Ой одна я, одна”» [Коваль, 1934]. Цей романс співачка включила й до збірної програми, яку представила в одному з концертів на Донбасі. Такі концерти були ініційовані радянською владою для виховання робітників засобами класичної музики [Гайдай. Щоденник, 1934–1936, арк. 6 зв.–8]. Коли 1935 року до Києва прибули московські фахівці в галузі звукозапису, які протягом двох місяців фіксували спів найвідоміших українських виконавців, Зоя Гайдай запропонувала записати саме цей твір на грам-платівку [Гайдай, лист, 1935]. Це була одна з найперших її платівок, яка сьогодні становить раритетну цінність.

Одна з оперних партій Зої Гайдай — партія Наталки з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка». Над цим образом вона працювала протягом багатьох років. На звороті однієї з пам'ятних світлин, на якій зображено сцену з головною героїнею у смутку й задумі, зберігся надпис: «Гайдай — 228 Наталка» [Альбом з фотографіями, арк. 50–50 зв.]. Поза сумнівом, після стількох виконань ця роль стала однією з улюблених і провідних у творчій біографії співачки.

Отже, Зоя Гайдай — одна з популяризаторів творчості Миколи Лисенка. Вона здобула мистецьку освіту в Музично-драматичному інституті імені М. В. Лисенка. Найкращі вокальні твори композитора збагатили виконавський репертуар співачки, забезпечили її успіх і творче довголіття на оперній і концертно-камерній сценах, а творам — новий виконавський імпульс. Музика Миколи Лисенка — неоціненний культурний скарб України — потребує подальшого вивчення й популяризації.

Список використаної літератури і джерел

1. Альбом з фотографіями в ролях та сценах оперних вистав — в ролі Татьяни з опери «Євгеній Онегін», Маженки з опери «Продана наречена», Наталки з опери «Наталка Полтавка», Лушки з опери «Піднята цілина», Маргарити з опери «Фауст», Дездемони з опери «Отелло» та ін. 1933–1955 рр. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України). Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 3. Арк. 50–50 зв.

2. Гайдай З. М. Лист до матері від 20.04.1935 // ЦДАМЛМ України. Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 54. Арк. 103.

3. Гайдай З. М. Щоденник. Записи про гастрольну поїздку до Горловки, Краматорська, Ростова на Дону, Ленінграда, Новочеркаська. (У щоденник вклеєно 28 програм). 16 січня 1934 р. — 13 квітня 1936 р. [Рукопис] // ЦДАМЛМ України. Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 29. 92 арк.

4. Гайдай З. М. Щоденник. Записи про гастрольну поїздку із концертами до Горловки, Ленінграда, Одеси, Харкова тощо. (У щоденник вклеєно 20 програм). Квітень 1936 р. — квітень 1938 р. [Рукопис] // ЦДАМЛМ України. Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 30. 69 арк.

5. Довідки про навчання, видані Волинським губернським відділом працівників мистецтва, Державним музично-драматичним інститутом ім. Лисенка та інститутом театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого. 9 листопада 1923 р. — 29 листопада 1947 р. // ЦДАМЛМ України. Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 277. Арк. 2.

6. Коваль Д. Зоя Гайдай [1934 р.] // ЦДАМЛМ України. Ф. 147 : Гайдай Зоя Михайлівна, українська оперна співачка. Оп. 1. Од. зб. 418. Арк. 2.

7. Корній Л. П. Пасіонарність особи Миколи Лисенка в умовах заблокованості української національної культури // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ, 2017. № 4 (37). С. 15–26.

8. Положення про відділ зв'язку Всеукраїнського музикального комітету. Доповідна записка педагогічної секції Вукмузкому про націоналізацію Київської консерваторії і музикального інституту ім. Н. В. Лисенко. Відомість про музично-шкільні заклади України. 26 лютого 1919 р. — 13 серпня 1919 р. // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 166 : Міністерство освіти і науки України, м. Київ. Оп. 1. Од. зб. 621. Арк. 9.

9. Репертуарный указатель. Государственное издательство художественной литературы. Москва ; Ленинград, 1931. Т. II. 136 с.

10. Сиротюк Т. А. Історичні аспекти становлення українського класичного романсу // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 48. С. 189–194.